

Міністерство освіти і науки України
Національний університет "Львівська політехніка"

Воронкова Іванна Святославівна

УДК: 727.82

**АРХІТЕКТУРНО-ТИПОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ РЕНОВАЦІЇ
БІБЛІОТЕК ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ**

18.00.02 – архітектура будівель і споруд

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата архітектури

Львів – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному університеті "Львівська політехніка" Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор архітектури, професор
Проскураков Віктор Іванович,
Національний університет "Львівська політехніка",
завідувач кафедри дизайну архітектурного середовища

Офіційні опоненти: доктор архітектури, професор
Куцевич Вадим Володимирович,
Київський національний університет будівництва і
архітектури,
завідувач кафедри архітектурного проектування цивільних
будівель і споруд

кандидат архітектури, доцент
Коротун Ірина Вадимівна,
Чернівецький національний університет імені Юрія
Федьковича,
доцент кафедри архітектури

Захист відбудеться "28" листопада 2016 р. о 14:00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.052.11 Національного університету "Львівська політехніка" (79013, м. Львів-13, вул. С. Бандери, 12, ауд. 226 головного корпусу).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету "Львівська політехніка" за адресою: 79013, Львів, вул. Професорська, 1.

Автореферат розісланий "27" жовтня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради, проф., к.арх.

Г. П. Петришин

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Писемність – головний елемент культури будь-якого народу. Завдяки своїй здатності зберігати та передавати інформацію вона стала одним із найбільших надбань людства. Основним сховищем пам'яток писемності є бібліотека. Перші згадки про неї сягають III тисячоліття до н. е., коли на території Месопотамії – в Ассирії, Вавилоні, Урарту, Шумері – з'явилися спеціальні приміщення для зберігання перших носіїв інформації.

За довгий період свого існування бібліотеки пройшли складний шлях розвитку: від закритих приміщень-складів до відкритих архітектурних будівель із широким спектром послуг. Впровадження додаткових функцій, переосмислення ідеології у відносинах "бібліотека – відвідувач" на користь відвідувача, використання новітніх інформаційних технологій перетворили бібліотеку на новий тип соціокультурного простору. Бібліотека як соціальний інститут, як феномен культури, стала осередком інформаційного та науково-освітнього середовища.

Наприкінці XX – на початку XXI ст. відбулись "революційні" зміни, які спричинили появу абсолютно нових стильових і смислових особливостей у бібліотечній архітектурі. Форми будівель набувають нової якості та архітектурної тектоніки, архітектурно-просторова структура бібліотек формується за ознаками відкритості та доступності, конструктивні рішення забезпечують можливість бібліотечному простору стати гнучким і багатофункціональним.

Актуальність теми дослідження. Сьогодні в Україні функціонує близько 300 бібліотек вищих навчальних закладів, приміщення і будівлі яких вирізняються незручною функціонально-планувальною організацією, неефективним архітектурно-просторовим рішенням, використанням морально та фізично застарілого технічного обладнання тощо. Такі умови діяльності бібліотек тісно пов'язані зі складним історичним розвитком української освіти і держави загалом. Значну частину бібліотек українських вишів складають заклади, засновані у радянський період, коли бібліотеки, здебільшого, розміщувались у пристосованих приміщеннях, а нове будівництво здійснювалось за типовими проектами, позбавленими індивідуальності. Бібліотечні будівлі, зведені в Україні на початку XXI ст., хоч і відрізняються наявністю нових приміщень і технічного обладнання, проте й надалі не відповідають сучасним світовим тенденціям формування архітектури бібліотек вищих навчальних закладів.

Значний теоретичний і практичний внесок у розробку проблем проектування та будівництва бібліотечних будівель зробили Ф. Пащенко, Я. Мишковський, Л. Альошин, Л. Амлінський, В. Нефьодов, Ю. Обросов, А. Зимоненко. На особливу увагу заслуговують дослідження питань організації та проектування бібліотек вищих навчальних закладів А. Паперно, О. Анісімова, Г. Черненка. Зазначені наукові роботи залишаються актуальними й дотепер, проте вони не висвітлюють особливостей функціонально-планувальної та об'ємно-просторової організації бібліотек в умовах їхньої реновації та модернізації. Разом з цим, в Україні відсутні науково-обґрунтовані системні підходи та рекомендації щодо

реформування діяльності бібліотек, оптимізації організаційних процесів, реновації їхнього архітектурного середовища.

Змінити і покращити ситуацію, яка склалася в державі в сфері архітектурного дизайну бібліотек, можна розробкою та застосуванням основних архітектурно-типологічних принципів і методів реновації бібліотечних будівель і приміщень, спрямованих на вдосконалення та якісне оновлення їхнього середовища, технічного та технологічного стану, створення комфортних умов праці та відпочинку для людей з різними фізичними можливостями, формування нового архітектурного образу. Тому актуальним науково-технічним завданням даного дослідження є системна розробка та впровадження новітніх методів архітектурного проектування приміщень і будівель бібліотек на основі аналізу, прогнозування та сучасних наукових досліджень бібліотечного середовища.

Мета дослідження – розробити архітектурно-типологічні принципи та методи реновації бібліотек вищих навчальних закладів в Україні.

Завдання дослідження:

- проаналізувати та узагальнити досвід проектування бібліотек в Україні та за її межами; розробити методіку дослідження архітектури бібліотек вищих навчальних закладів; дослідити історію формування та розвитку архітектурних просторів бібліотек вищих навчальних закладів в Україні;

- виявити сучасні тенденції формування архітектури бібліотек у світовій і вітчизняній практиці; дослідити основні прийоми та засоби реновації бібліотечних приміщень і будівель, які застосовуються в європейській практиці;

- визначити головні напрямки формування архітектурно-планувальної організації бібліотек вищих навчальних закладів;

- розробити основні архітектурно-типологічні принципи та заходи реновації бібліотек вищих навчальних закладів України;

- сформулювати основні об'ємно-просторові та функціонально-планувальні моделі бібліотек вищих навчальних закладів України та запропонувати варіанти їхньої реновації.

Об'єкт дослідження – архітектурне та предметне середовище приміщень, будівель і комплексів бібліотек українських і закордонних вищих навчальних закладів.

Предмет дослідження – функціонально-планувальна та об'ємно-просторова організація бібліотек в умовах реновації.

Методи дослідження:

- аналіз і систематизація наукової літератури, нормативно-правових документів, архівних матеріалів, публікацій у друкованих і електронних виданнях;

- аналіз графічних і фотографічних матеріалів, проектної документації;

- порівняльний аналіз українського і закордонного досвіду проектування, будівництва та реновації бібліотек вищих навчальних закладів;

- узагальнення візуального спостереження та натурального обстеження приміщень і будівель бібліотек в Україні та за кордоном (дисертанткою обстежено 47 бібліотек, що склало 55 експлуатованих об'єктів);

– експертне опитування шляхом інтерв'ювання та анкетування проєктантів і науковців з архітектури, фахівців бібліотечної справи, користувачів і відвідувачів бібліотек (дисертантка провела анкетування працівників 14-ти бібліотек України та анкетування понад 800 користувачів 10-ти українських бібліотек вищих навчальних закладів);

– експериментальне, конкурсне та реальне проєктування.

Межі дослідження:

– типологічні межі визначені функціонально-планувальною та об'ємно-просторовою організацією пристосованих, перепланованих, а також спеціально спроектованих приміщень і будівель бібліотек вищих навчальних закладів.

Наукова новизна одержаних результатів:

– визначено чотири основні етапи розвитку архітектурних просторів бібліотек вищих навчальних закладів в Україні: зародження бібліотек, становлення бібліотек, період інтенсивного будівництва, період стагнації;

– удосконалено уніфіковану класифікацію бібліотек України, яка враховує шість найістотніших ознак: форму власності бібліотеки, призначення бібліотеки, склад фонду, обсяг фонду, доступність фонду, спосіб надання послуг;

– виявлено архітектурні типи приміщень і будівель бібліотек ВНЗ України: спеціально запроектовані, пристосовані, переплановані, а також встановлено залежність їхньої функціональної структури від обсягу фонду, кількості відвідувачів, чисельності персоналу та виду діяльності;

– визначено особливості функціонально-планувальної організації бібліотек вищих навчальних закладів в Україні та закордоном, які характеризуються появою в бібліотечній структурі нових функціональних зон, розширенні спектру послуг, впровадженні новітніх цифрових технологій;

– розроблено архітектурно-типологічні принципи реновації бібліотек вищих навчальних закладів України з врахуванням експлуатаційних характеристик та особливостей їхнього функціонування;

– запропоновано основні об'ємно-просторові та функціонально-планувальні моделі бібліотек вищих навчальних закладів України та удосконалено методи та заходи їхньої реновації.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що на основі результатів теоретичних та емпіричних досліджень розроблено науково-обґрунтовані архітектурно-типологічні принципи та заходи реновації бібліотек вищих навчальних закладів в Україні.

Результати роботи можуть бути використані в проєктній практиці та навчальному процесі вищих навчальних закладів архітектурного напрямку, у підготовці нових методологічних документів з бібліотечної справи, у розробці нових державних будівельних норм ДБН для проєктування, будівництва та реновації бібліотек, при формулюванні завдань для навчального та конкурсного проєктування бібліотек різних видів, в експертному оцінюванні виконання проєктних рішень, для оптимізації процесу проєктування бібліотек.

Отримані під час дослідження результати дають змогу скоротити терміни та витрати для науково-дослідних робіт, у проєктуванні та розробці технічної

документації, при реновації і бібліотек вищих навчальних закладів, і бібліотек інших видів.

Результати дослідження впроваджено у пошукових, експериментальних, навчальних і конкурсних проектах бібліотечних просторів, що здійснювалися за безпосередньою участю здобувача на кафедрі дизайну архітектурного середовища Інституту архітектури Національного університету "Львівська політехніка"; втілені у реальному проектуванні (в проекті інтер'єру книгарні видавництва Національного університету "Львівська політехніка", розміщеної в корпусі студентської бібліотеки університету; в проекті реконструкції будівлі Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки ім. В. Г. Заболотного; в проекті реновації Староакадемічного корпусу наукової бібліотеки Національного університету "Києво-Могилянська академія" для потреб Дослідницької бібліотеки; в проекті реновації бібліотечних корпусів наукової бібліотеки Львівського Національного університету ім. І. Франка; у проекті реновації бібліотеки Львівської академії мистецтв); під час підготовки навчально-методичної літератури [13]; у розробці завдань на курсове та дипломне проектування для студентів IV–VI курсів напряму "Архітектура".

Особистий внесок здобувача. Основні результати роботи отримані самостійно, про що свідчать одноосібні публікації [2], [4], [6], [10], [11], [13], [15], та авторська частина у публікаціях, виконаних у співавторстві. В працях, написаних у співавторстві з професором В. І. Проскуряковим: [1] – опрацьовано і проаналізовано результати анкетування, проведеного в 14-ти бібліотеках вітчизняних ВНЗ; [3], [12], [17] – проаналізовано й узагальнено досвід кафедри дизайну архітектурного середовища у дослідженні, проектуванні та модернізації бібліотечних будівель і просторів, відображених у навчально-пошукових студентських проектах; розроблено об'ємно-просторові моделі бібліотек і запропоновано шляхи реновації їхнього архітектурного та предметного середовища; виконано ілюстративну частину; [5] – проаналізовано різні типи просторів, призначених для зберігання, поповнення і передачі інформації, і виявлено сучасні тенденції формування та розвитку архітектури бібліотечних приміщень в умовах інформатизації суспільства. В працях, написаних у співавторстві з Р. С. Самотий: [16] – проаналізовано сучасні інформаційно-технічні засоби і висвітлено їх вплив на функціонально-просторову організацію бібліотечного середовища; [18] – досліджено сучасні методи реновації університетських бібліотек Європи та Америки, проаналізовано їх архітектурні рішення, внутрішнє планування, елементи облаштування інтер'єру. В праці [8], написаній у співавторстві з О. Є. Колодій, виявлені особливості формування простору для масових видовищ і театральних дійств на відкритій території студентської бібліотеки Національного університету "Львівська політехніка".

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертації викладено й обговорено на 22-х наукових конференціях і семінарах, проведених в Україні та за її межами: XVII–XX наукових сесіях наукового товариства ім. Шевченка (Львів, 2006–2009); Міжнародній науковій конференції „Стародубовские чтения – 2006” (Дніпропетровськ); V Міжнародній науковій конференції молодих вчених у ВАТ КиївЗНДІЕП (Київ, 2006); Міжнародній

конференції "Preservation and public utilization of parks, gardens, cemeteries and other forms of designed green spaces and their public promotion" (Варшава, Польща, 2006); науково-практичній конференції в Державній науковій архітектурно-будівельній бібліотеці імені В. Г. Заболотного (Київ, 2008); Міжнародному семінарі "Перший Трансатлантичний семінар з театрального мистецтва" (Львів, 2009); XVI міжнародній науково-практичній конференції „Biblioteki, informacja, książka: interdyscyplinarne badania i praktyka w 21 wieku" (Краків, Польща, 2010); Всеукраїнській науково-практичній конференції "Дизайн архітектурного середовища. Проблеми і перспективи розвитку" в Полтавському національному технічному університеті (Полтава, 2011); Львівському бібліотечному форумі "Партнерство для розвитку" (Львів, 2011); III міжнародній науково-практичній конференції "Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства" (Львів, 2011); XVI міжнародному семінарі LIBER LAG 2012 "Reshape, refurbish, reorganise: designing the sustainable library" (Прага, Чехія, 2012); Зустрічі професіоналів "Бібліотечна будівля в умовах інформаційного суспільства: погляд архітектора" в рамках Всеукраїнської акції "Кожній бібліотеці – сучасну будівлю" (Київ, 2012); Міжнародній науково-практичній конференції "Сучасна бібліотека: філософія, інновації, якість роботи" (Харків-Полтава, 2013); Міжнародній конференції "IV Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy" (Вроцлав, Польща, 2013); Науково-практичній конференції "Трансформація бібліотечного простору – шлях до "Відкритої бібліотеки"" (Кіровоград, 2013); XVII міжнародному семінарі LIBER LAG 2014 "Designing the Future – From Concepts to Library Buildings" (Гельсінки, Фінляндія, 2014); Міжнародній конференції, присвяченій 125-й річниці з дня народження Ф. Кізлера (Чернівці, 2015); Міжнародному семінарі зі сценографічної майстерності (Львів, 2015); Семінарі "Будівлі українських бібліотек" (Київ, 2016).

Публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 19 наукових праць: 7 статей – у фахових виданнях України, 3 статті – у наукових періодичних виданнях інших держав, 5 тез – у матеріалах конференцій (1 за кордоном), 3 публікації – у інших спеціалізованих виданнях (1 за кордоном), 1 методична вказівка.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі словника термінів та визначення понять, переліку скорочень, вступу, чотирьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, ілюстративної частини.

Обсяг дисертації: 146 сторінок основного тексту, 53 сторінки з ілюстраціями та таблицями; список використаних джерел – 363 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, подано характеристику стану вивченості проблеми, сформульовано мету, визначено завдання і методи дослідження, викладено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів. Подано результати апробації та впровадження основних положень і висновків роботи.

У Розділі 1 "СВІТОВИЙ ДОСВІД ПРОЕКТУВАННЯ І БУДІВНИЦТВА БІБЛІОТЕК ТА МЕТОДИКА ЇХНЬОГО ДОСЛІДЖЕННЯ" подано загальну характеристику діяльності бібліотеки в сучасному світі, проаналізовано найкращі зразки практичного досвіду будівництва бібліотек, виявлено стан вивчення тематики в українській і закордонній науковій літературі, розроблено методiku дослідження архітектури бібліотек вищих навчальних закладів.

Досліджено етимологію та сучасні тенденції тлумачення слова, терміна та поняття "бібліотека", поширених у нормативно-правових документах, науково-технічній, довідковій літературі. Наведено стислі визначення різних понять цього слова і терміна, які містять найістотніші логічні ознаки.

Запропоновано поділ бібліотек на дві основні групи: "класичні" (традиційні) та "видозмінені". Класичними вважають бібліотеки, діяльність яких основана на використанні традиційних методів роботи з інформацією (збір, збереження, розповсюдження) та наданні звичних послуг користувачам (каталог, книговидача, абонемент). До видозмінених належать бібліотеки, які розвинули або трансформували функції класичної бібліотеки під дією інформаційно-технічних чинників. Найпопулярнішими серед видозмінених бібліотек є медіатеки, електронні бібліотеки, депозитарії та бібліобуси.

Аналіз закордонного досвіду проектування та будівництва бібліотек останніх 20-ти років виявив, що розвиток новітніх інформаційних технологій і їхнє впровадження у діяльність бібліотечних закладів спричинили появу якісно нової архітектури бібліотек, індивідуалізації їхнього образу та нових підходів в організації внутрішнього простору.

Проведено аналіз основних наукових розробок і напрацювань у галузі бібліотечної архітектури. Питання архітектури та будівництва бібліотек досліджували Л. Альошин, А. Андер, С. Артамонова, О. Башун, А. Вальчак, В. Виноградов, Д. Гаврецький, Л. Головіна, О. Дубініна, Є. Жабко, В. Зарудко, Б. Зельцле, К. Лаврова, І. Лялюк, А. МакДональд, О. Пацеля, Л. Степанова, К. Трубецков, Ж. Гаскюель, Г. Фолкнер-Браун тощо.

Встановлено, що питання реновації, модернізації, вдосконалення та розвитку архітектурного середовища бібліотек (зокрема бібліотек ВНЗ) в Україні є мало дослідженими. Крім того, у вітчизняній архітектурній практиці відсутня сучасна нормативна база для проектування, будівництва та реновації бібліотек загалом, а чинні нормативні документи не враховують специфіки такого типу об'єктів, що призводить до помилок в їхній архітектурно-планувальній організації.

Розроблено комплексну методiku дослідження архітектури бібліотек вищих навчальних закладів, яка ґрунтується на застосуванні традиційних загальнонаукових теоретичних та емпіричних методів і передбачає їхнє поетапне виконання. Вагомим у роботі стало натурне обстеження 47-ми бібліотек різного призначення, обсягу фонду, місткості, яке провела дисертантка в Україні та за кордоном з використанням методів експертного та соціологічного опитування, а також візуального спостереження. У межах наукового дослідження обстежено 24 бібліотеки в Україні, що нараховує 32 експлуатованих об'єкти, та 23 бібліотеки за кордоном (23 експлуатованих об'єкти).

Під час вивчення літературних джерел у дисертації використано методи термінологічного, структурного, факторного і порівняльного аналізу. Це дало змогу дослідити феномен бібліотеки як соціокультурного простору, який полягає у постійній адаптації та вдосконаленні бібліотечних просторів, функцій і послуг відповідно до мінливих вимог суспільства та умов його технічного розвитку.

У Розділі 2 "РОЗВИТОК АРХІТЕКТУРИ БІБЛІОТЕК ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ" розглянуто історичні передумови та український досвід проектування, будівництва, пристосування та реновації бібліотечних приміщень і будівель для вищих навчальних закладів не лише в Україні, але й за її межами.

В результаті моніторингу окремих офіційних веб-сторінок виявлено близько 300 вищих навчальних закладів України IV рівня акредитації, в структурі яких обов'язково присутня бібліотека (винятком можуть бути ВНЗ приватної форми власності). Сформовано реєстр бібліотек вищих навчальних закладів, в якому зафіксовано їхні основні характеристики: рік виникнення, місце розташування, роки побудови окремих приміщень, параметри приміщень (кількість фонду, місткість), структура і заходи, які відбуваються в кожній бібліотеці. На основі цих даних, методом аналізу, порівняння і аналогії, стало можливим ідентифікувати 10 об'єктів, які відображають загальну картину історичного розвитку і формування архітектури бібліотек ВНЗ в Україні. Встановлено, що основними в розвитку бібліотечних приміщень на території України були такі етапи:

I етап: 1576–1800 рр. – зародження бібліотек ВНЗ (створюються на базі церковних шкіл і колегій, розміщуються у пристосованих приміщеннях колишніх шкіл і монастирів);

II етап: 1800–1900 рр. – становлення бібліотек ВНЗ (виникають на базі ліцеїв або разом з університетами, розміщуються в корпусах власних навчальних закладів);

III етап: 1900–1990 рр. – інтенсивного будівництва бібліотек ВНЗ (з'являються спеціальні бібліотечні приміщення);

IV етап: 1990–2000 рр. – період стагнації (нові бібліотечні будівлі майже не будуються через відсутність коштів, а ті, що будуються, не відповідають сучасним критеріям функціонування бібліотек);

V етап: 2000–2016 рр. – новий вектор розвитку (з'являються нові бібліотечні приміщення і будівлі, організація яких спрямована на задоволення потреб сучасного користувача).

Узагальнення досвіду теоретичних і практичних напрацювань у галузі будівництва та реновації бібліотек вищих навчальних закладів за кордоном дало змогу виявити основні архітектурно-стильові та об'ємно-планувальні особливості бібліотек цього типу. Визначено характерні архітектурні риси сучасної університетської бібліотеки, які полягають у використанні сучасних будівельних матеріалів, розробці індивідуальних архітектурних рішень, створенні гнучкої планувально-просторової структури. Об'ємно-планувальні особливості сучасних бібліотек вищих шкіл Європи та Америки знайшли своє відображення у відмові від усталеної коридорно-галерейної планувальної структури на користь

відкритого багатофункціонального простору, здатного трансформуватись відповідно до потреб користувачів.

Вивчення наукових джерел показало, що термін "реновація" не прописаний в українських нормативно-правових документах, а його трактування окремими авторами не відображає повною мірою його суті. Тому в роботі запропоновано авторську дефініцію поняття "реновація", яке за змістом максимально відповідає європейській практиці оновлення будівель: *"Реновація" – це комплекс архітектурно-будівельних заходів, які включають в себе часткову або повну реконструкцію приміщення чи будівлі та їх адаптацію до нових умов функціонування та експлуатації; а також комплекс заходів, спрямованих на оновлення методів роботи, способів надання послуг, використання технічних засобів для якісного функціонування архітектурного об'єкта.*

Аналізуючи досвід європейських країн, встановлено, що реновація може здійснюватися з використанням різних прийомів та засобів, залежно від значимості приміщень і їхнього технічного стану: зміною внутрішнього простору будівлі зі збереженням фасадів; зміною внутрішнього простору будівлі з кардинальною зміною фасадів; розбудовою бібліотеки з врахуванням стилістики бібліотечного комплексу.

Сучасні тенденції формування архітектури бібліотек в українській практиці представлені прикладами адаптації частини приміщень навчального корпусу Українського католицького університету під потреби бібліотеки, реконструкції колишньої лікарні для функціонування бібліотеки Києво-Могилянської академії та будівництва нового корпусу для розвитку функцій і просторів бібліотеки Харківського технічного університету. Виявлено, що, на відміну від більшості сучасних закордонних бібліотек, простір яких формується з використанням "гнучкого планування", бібліотеки ВНЗ в Україні проектуються, здебільшого, із застосуванням коридорної схеми планування.

Дослідження сучасних тенденцій формування бібліотечної архітектури в закордонній практиці переконує в тому, що для успішного функціонування бібліотеки в структурі вищого навчального закладу і досягнення нею рівня європейських стандартів необхідно змінити функціонально-планувальну організацію її внутрішнього простору, вдосконалити способи надання послуг, впровадити новітні технології для керування технологічними процесами.

На основі дослідження наявних класифікаційних систем, які визначають окремі види бібліотек, що згруповані за основними ознаками, запропоновано уніфікований видовий класифікатор для бібліотек України за такими ознаками: за формою власності (суспільні чи приватні), за призначенням (масові, спеціальні чи спеціалізовані), за складом фонду (універсальні, багатогалузеві, галузеві), обсягом фонду (малі, невеликі, середні, великі, величезні), за способом доступності фондів (відкритого, закритого чи обмеженого доступу), за способом надання послуг (бібліотеки-абонементи, бібліотеки-читальні, комбіновані).

Дослідження стану бібліотек вищих навчальних закладів в Україні, яке базувалось на визначенні обсягів їхніх фондів, а також враховувало кількісні та якісні характеристики наявних приміщень, дало можливість виявити архітектурні типи приміщень і будівель, в яких розміщуються ці бібліотеки:

1). *спеціально запроєктовані* – які проектувались, будувались і використовуються для бібліотечних потреб;

2). *приспосовані* – які проектувались і будувались для інших потреб, проте були передані в фонд бібліотеки;

3). *переплановані* – які проектувались для інших вимог, проте в ході будівництва їхня функція була змінена під потреби бібліотек.

За результатами дослідження встановлено, що бібліотеки з фондом понад 1 млн од. зб. розміщуються, здебільшого, в окремих будівлях, побудованих спеціально для бібліотечних потреб. Бібліотеки з фондом 85–700 тис. од. зб. розміщуються, переважно, у пристосованих приміщеннях навчального корпусу, житлових будинках, будинках різного громадського призначення. В окремих випадках бібліотеки з фондом 85–700 тис. од. зб. можуть розміщуватися у спеціально запроєктованих будівлях чи у перепланованих будинках різного призначення. Філії навчальних бібліотек з книжковим фондом до 50 тис. од. зб. розміщуються, здебільшого, на першому поверсі студентського гуртожитку.

У Розділі 3 "ОСНОВНІ ЧИННИКИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРИ БІБЛІОТЕК ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ" на основі вивчення наукових джерел, результатів натурних обстежень і статистичних даних, отриманих шляхом анкетування, виявлено основні чинники, що впливають на розвиток архітектури бібліотечних приміщень і будівель.

Дослідження історичних етапів розвитку архітектурних просторів бібліотек вищих навчальних закладів України та аналіз світового досвіду проектування і будівництва бібліотек загалом дали змогу виокремити вплив політичних, ідеологічних, фінансово-економічних, соціальних і культурно-освітніх чинників на формування функціональних та архітектурно-планувальних рішень бібліотечних приміщень, будівель і комплексів. До *політичних чинників* належать політичний устрій, рішення керівних державних органів, обмеження прав і свобод громадян, політична стабільність. До *ідеологічних чинників* належать контроль громадської думки, рівень ідеологічної "дозволеності" комплектування фондів, значення бібліотеки в суспільстві, використання бібліотеки як засобу інтелектуальної та політичної влади, вільний доступ до інформації, збереження національної ідентичності. До *фінансово-економічних чинників* належать джерела фінансування, стан економіки, засоби виробництва, природні ресурси. До *соціальних чинників* належать склад і кількість населення, темп і рівень життя, розвиток освіти та технологій. До *культурно-освітніх чинників* належать розвиток писемності, діяльність меценатів і дарувальників, секуляризація церковного майна, розвиток університетів, освітня політика, розповсюдження інформації на електронних носіях, формування толерантної свідомості суспільства.

Дослідження основних чинників впливу на формування архітектурно-планувальних рішень бібліотек (зокрема, й бібліотек вищих навчальних закладів), доводить, що в просторовій організації бібліотечних об'єктів відображається модель організації суспільства. Тому під час проектування, будівництва та реновації бібліотек необхідно враховувати ці чинники задля створення нового соціокультурного простору.

Для визначення відповідності українських бібліотек ВНЗ сучасним критеріям проектування та потребам працівників і користувачів, проведено анкетне опитування працівників 14-ти бібліотек ВНЗ України та натурні обстеження 24-х бібліотек ВНЗ України. В результаті, досліджено 32 експлуатованих бібліотечних приміщення і будівлі за такими критеріями: призначення будівлі, місткість основних приміщень, функціонально-планувальна структура, склад і характеристика приміщень. Виявлено, що 33% досліджених приміщень є спеціально спроектовані для бібліотечних потреб, 59% – пристосовані і 8% – переплановані. Встановлено, що площі читальних залів більшості бібліотек ВНЗ України відповідають показникам місткості, проте використовуються нерационально. Натомість площі книгосховищ не відповідають показникам необхідної площі для розміщення наявних об'ємів фондів і потребують значного збільшення.

У результаті проведеного дослідження та опрацювання отриманих даних встановлено основні функціонально-технологічні вимоги, які висуваються до організації архітектурних просторів бібліотек їхніми працівниками та користувачами: вдале місце розташування, забезпечення функціонально-технологічних зв'язків між різними зонами та приміщеннями бібліотеки, забезпечення хороших умов праці для читачів і обслуговуючого персоналу, можливість розширення бібліотечних фондів і функцій, відкритість доступу та швидкість отримання необхідної інформації.

Аналіз закордонного та вітчизняного досвіду проектування та будівництва бібліотечних будівель дав змогу виокремити в структурі сучасних бібліотек два основних функціональних блоки: соціокультурний блок (соціоблок) – *територія вільного доступу* до приміщень і послуг соціокультурного спрямування; бібліотечний блок (бібліоблок) – *територія обмеженого доступу* до приміщень і послуг бібліотечного призначення. В структурі соціоблоку бібліотеки розрізняють приміщення або зони для забезпечення комерційних послуг (харчування, торгівля, банківське обслуговування) та некомерційних послуг (реєстрація, абонемент, гардероб, інформаційні бокси, електронний каталог, пункт повернення книг, виставка, музей, конференц-зал, зона рекреації, приміщення цілодобового функціонування), доступних для будь-якої категорії відвідувачів. У планувальній структурі закордонних і українських бібліотек виявлено основні функціональні елементи бібліоблоку – це книговидача, абонемент, каталог, читальний зал, книгосховище, службово-виробничі приміщення. Доступ до бібліоблоку можливий лише для користувачів бібліотеки і її працівників.

Аналіз закордонного досвіду організації внутрішнього простору бібліотек показав, що найоптимальнішою системою книгосховища в сучасних бібліотеках будь-якого типу є поєднання закритого книгосховища з підсобними фондами відкритого доступу. При цьому обсяг фонду відкритого доступу більшості закордонних бібліотек складає від 20% до 50% загального обсягу. Дослідження бібліотек ВНЗ України показало, що обсяг фонду вільного доступу в них становить не більше 5% загального обсягу. Головною причиною низького показника відкритості фондів в українських бібліотеках є відсутність відповідного

технічного обладнання, призначеного для контролю потоків користувачів і запобігання виносу літератури.

Натурні дослідження показали, що у вітчизняних бібліотеках ВНЗ слабо виражений соціоблок, що робить їх малопривабливими для сучасних користувачів і потенційних відвідувачів. Серед перелічених вище приміщень і послуг соціоблоку в бібліотеках ВНЗ України переважають лише гардероб та виставки нових надходжень. Мало представлені книгарні та кафетерії. Такі види послуг, як банківське обслуговування, використання інформаційних боксів і терміналів електронних каталогів, самостійне повернення книг, можливість цілодобового функціонування, не виявлені в жодній бібліотеці.

Також встановлено, що групу службово-виробничих приміщень у вітчизняних бібліотеках ВНЗ складають, як правило, адміністративні приміщення та службові кімнати. Спеціальні приміщення цієї групи здебільшого представлені реставраційними майстернями і фотокабінетами, в окремих великих бібліотеках. Натомість службові кухні та кімнати відпочинку не виявлені в жодній бібліотеці ВНЗ України.

Проаналізовано найпоширеніші носії, які використовуються в бібліотеках для передачі інформації: мікрофільм, мікрофіша, мікрокарта, мікродрук, перфокарта, аудіокасета, відеокасета, грамплатівка, оптичний диск, електронна книга. Висвітлено їхні основні переваги над традиційними друкованими джерелами, які полягають у незначних розмірах, вазі та площі зберігання, в надійності та у низькій вартості виробництва.

Класифіковано і проаналізовано найпоширеніші цифрові технології в сучасних європейських бібліотеках: 1) пристрої для користувачів: стійка електронного каталогу, пристрій для замовлення необхідної літератури, пристрої для самостійного повернення книг (внутрішній і зовнішній); 2) пристрої для персоналу: пристрій для інвентаризації, пристрій бібліотекаря, пристрій кодування міток RFID, протикрадіжні ворота.

Встановлено вплив сучасних цифрових технологій на архітектурно-просторову організацію бібліотек закордонних ВНЗ, який здійснюється завдяки автоматизації робочих процесів (пришвидшуються будь-які бібліотечні процеси та вдосконалюються наявні бібліотечні послуги), автоматизації індивідуального місця праці (з'являються нові типи робочих місць користувачів і персоналу), використанню бездротової мережі комунікації, аудіовізуальних матеріалів та засобів, а також комп'ютерних інтерактивних терміналів з електронним каталогом (з'являються нові типи медіа-просторів: сховища медіа-файлів, простори для використання медіа-матеріалів, спеціальні медіа-простори).

Досліджено стан технічного забезпечення бібліотек ВНЗ в Україні та виявлено, що найпоширенішим носієм цифрової інформації є оптичний диск, а процес автоматизації робочих процесів здебільшого має ознаки комп'ютеризації (окрім деяких великих бібліотек, у яких функціонують конвеєри, вантажні ліфти, підйомники та пневмопошта). Встановлено, що автоматизація індивідуального місця праці користувача вітчизняної бібліотеки ВНЗ відбувається повільно і, на разі, не передбачає можливості самостійного користування бібліотечною оргтехнікою.

У Розділі 4 "ПРИНЦИПИ РЕНОВАЦІЇ БІБЛІОТЕК ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ" на основі результатів дослідження сучасних тенденцій і чинників, що впливають на формування і розвиток архітектури бібліотек, та виявлення специфіки організації їх внутрішнього простору, розроблено архітектурно-типологічні принципи реновації бібліотек ВНЗ України. Сформульовані принципи реновації згруповані відповідно до організаційно-методичних, функціонально-планувальних та об'ємно-просторових характеристик об'єкта дослідження. Для кожної групи принципів запропоновані відповідні заходи для їхньої реалізації.

Групу організаційно-методичних принципів формують принципи комплектування фонду, відповідності потребам користувачів та технологічного забезпечення. *Принцип комплектування фонду* полягає у створенні в бібліотеці ВНЗ України умов для здійснення нею функцій накопичення, зберігання та розповсюдження власного фонду з оптимальним використанням площ і об'ємів бібліотечних приміщень. *Принцип відповідності потребам користувачів* полягає у створенні в бібліотеці ВНЗ України оптимальних умов, які враховують запити сучасних користувачів щодо задоволення їхніх функціональних, соціальних і навчально-освітніх потреб. *Принцип технологічного забезпечення* полягає у створенні в бібліотеці оптимальних умов для впровадження новітніх технологій, здатних пришвидшити виконання усіх бібліотечних процесів та покращити якість надання послуг завдяки оцифруванню фонду, автоматизації місць праці, автоматизації систем контролю.

Групу функціонально-планувальних принципів формують принципи функціональності простору, універсальності простору та диференціації доступності простору. *Принцип функціональності простору* бібліотеки ВНЗ передбачає формування оптимального набору приміщень (мінімальний набір, типовий набір, розширений набір), який здатний забезпечити якісне функціонування бібліотеки відповідно до її призначення, об'єму фонду, кількості користувачів і штатних працівників. *Принцип універсальності простору* бібліотеки ВНЗ полягає в правильній функціонально-планувальній організації бібліотеки і забезпечується застосуванням гнучкої планувальної структури, оптимізацією графіків руху, раціональним співвідношенням площ основних груп приміщень. *Принцип диференціації доступності простору* передбачає організацію в бібліотеці трьох типів просторів різного ступеня доступу (відкритий доступ, обмежений доступ, закритий доступ) відповідно до його використання тимчасовими відвідувачами, постійними користувачами та штатними працівниками.

Групу об'ємно-просторових принципів формують принципи локалізації бібліотеки, індивідуалізації образу та функціональної домінанті. *Принцип локалізації бібліотеки* полягає у врахуванні місця розташування бібліотеки (у навчальному корпусі, в межах навчальної зони, у міському середовищі) при виборі реноваційних заходів для покращення умов її експлуатації та залежить від величини навчального закладу, до якого вона належить, об'єму власних фондів, кількості потенційних відвідувачів, різноманіття послуг. *Принцип індивідуалізації образу* застосовують для ідентифікації бібліотеки в структурі навчальної зони.

Принцип забезпечує використання таких реноваційних заходів, які враховують зв'язок архітектури бібліотеки з довкіллям, відображають функціональні особливості її діяльності, сприяють розвитку її об'ємно-просторової структури. *Принцип функціональної домінанти* враховує головне призначення й основні завдання функціонування бібліотеки (обслуговування користувачів, накопичення і зберігання фонду, обслуговування різних категорій відвідувачів) та проявляється у домінуванні в її об'ємно-планувальному рішенні одного функціонального елементу: читального залу, книгосховища чи соціокультурного простору.

Аналіз, систематизація та класифікація накопиченої фактологічної бази даних дозволили сформувати основні об'ємно-просторові та функціонально-планувальні моделі бібліотек вищих навчальних закладів України: модель № 1 – "Бібліотека ВНЗ загальною площею 100-2000 м²" (до цієї моделі належать бібліотеки, розміщені у пристосованих або у спеціально спроектованих приміщеннях будівлі); модель № 2 – "Бібліотека ВНЗ, розміщена в окремій будівлі, яка має історичну та/або архітектурну цінність" (до цієї моделі належать бібліотеки, розміщені у спеціально спроектованій будівлі; в будівлі навчального корпусу, яка перейшла у власність бібліотеки; в будівлі іншого призначення, яка перейшла у власність бібліотеки); модель № 3 – "Бібліотека ВНЗ, розміщена в окремій будівлі, яка не має історичної та/або архітектурної цінності" (до цієї моделі належать бібліотеки, розміщені у спеціально спроектованій будівлі; у будівлі навчального корпусу, яка перейшла у власність бібліотеки; у будівлі іншого призначення, яка перейшла у власність бібліотеки).

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено наукове завдання, яке полягало у дослідженні генезису та сучасних тенденцій формування архітектури бібліотек вищих навчальних закладів, у розробці основних архітектурно-типологічних принципів реновації бібліотечних приміщень і будівель ВНЗ України та заходів для їхньої реалізації.

1. Дослідження закордонного досвіду проектування та будівництва бібліотек останніх 20-ти років виявило істотні зміни у формуванні бібліотечної архітектури та в організації бібліотечного простору. Характерною рисою бібліотеки як інституції є постійне вдосконалення її функцій і послуг відповідно до мінливих вимог суспільства. Особливістю бібліотеки в архітектурному аспекті стала трансформація її просторів відповідно до соціокультурних потреб та умов технічного розвитку. Ці ознаки окреслили коло питань, пов'язаних з якісними змінами бібліотечних приміщень і будівель, які вимагають комплексного вивчення і підходу для їхнього вирішення.

2. Аналіз основних наукових розробок в галузі бібліотечної архітектури виявив, що питання реновації, модернізації, вдосконалення та розвитку архітектурного середовища бібліотек вищих навчальних закладів в Україні є мало дослідженими. Вивчення історичного розвитку приміщень, будівель і комплексів бібліотек ВНЗ України має фрагментарний характер і не відображає історичних етапів формування архітектури бібліотек ВНЗ в загальноукраїнському контексті. Відсутній комплексний і системний аналіз об'ємно-просторових і функціонально-

планувальних рішень сучасних бібліотечних приміщень і будівель загалом та типологічний аналіз архітектурних просторів бібліотек ВНЗ України. Недослідженими виявились принципи архітектурної реновації бібліотечних приміщень і будівель, що веде до помилок в їхній організації та експлуатації.

3. Для вирішення поставлених у роботі завдань розроблено комплексну методичку дослідження архітектури бібліотек ВНЗ, яка ґрунтується на застосуванні традиційних загальнонаукових теоретичних та емпіричних методів і передбачає їх поетапне виконання. Вагомим у роботі стало натурне обстеження 47-ми бібліотек різного призначення, проведене дисертантом в Україні та за кордоном з використанням методів експертного та соціологічного опитування, а також візуального спостереження.

4. Ретроспективний аналіз розвитку бібліотечних приміщень дав змогу визначити основні етапи формування архітектури бібліотек вищих навчальних закладів на території України: I етап: 1576–1800 рр. – зародження бібліотек ВНЗ; II етап: 1800–1900 рр. – становлення бібліотек ВНЗ; III етап: 1900–1990 рр. – інтенсивного будівництва бібліотек ВНЗ; IV етап: 1990–2000 рр. – період стагнації; V етап: 2000–2015 рр. – новий вектор розвитку.

5. Аналіз практичного досвіду проектування, будівництва та реновації бібліотечних приміщень у зарубіжних країнах виявив сучасні тенденції формування архітектури бібліотек: використання сучасних будівельних матеріалів, розробка індивідуальних архітектурних рішень, створення гнучкої планувально-просторової структури, впровадження нових функцій і послуг. Вивчення досвіду європейських країн показало, що реновація може здійснюватися з використанням різних прийомів та засобів, залежно від значимості приміщень і їхнього технічного стану: зміною внутрішнього простору будівлі зі збереженням фасадів; зміною внутрішнього простору будівлі з кардинальною зміною фасадів; розбудовою бібліотеки з врахуванням стилістики бібліотечного комплексу.

6. Виявлено архітектурні типи приміщень і будівель, в яких розміщуються бібліотеки вищих навчальних закладів в Україні: 1) спеціально запроєктовані для бібліотечних потреб; 2) пристосовані до бібліотечних потреб; 3) переплановані під бібліотечні потреби.

7. У дослідженні проаналізовано основні чинники, які впливають на функціональну та архітектурно-планувальну структуру бібліотек (зокрема, й бібліотек вищих навчальних закладів): *політичні чинники* (політичний устрій, рішення керівних державних органів, обмеження прав і свобод громадян, політична стабільність); *ідеологічні чинники* (контроль громадської думки, рівень ідеологічної "дозволеності" комплектування фондів, значення бібліотеки в суспільстві, використання бібліотеки як засобу інтелектуальної та політичної влади, вільний доступ до інформації, збереження національної ідентичності); *фінансово-економічні чинники* (джерела фінансування, стан економіки, засоби виробництва, природні ресурси); *соціальні чинники* (склад і кількість населення, темп і рівень життя, розвиток освіти та технологій); *культурно-освітні чинники* (розвиток писемності, діяльність меценатів і дарувальників, секуляризація церковного майна, розвиток університетів, освітня політика, розповсюдження

інформації на електронних носіях, формування толерантної свідомості суспільства).

8. Аналіз закордонного та вітчизняного досвіду проектування та будівництва бібліотечних будівель дав змогу виокремити в структурі сучасних бібліотек два основних функціональних блоки: соціоблок (територія вільного доступу до приміщень і послуг соціокультурного спрямування) і бібліоблок (територія обмеженого доступу до приміщень і послуг бібліотечного призначення).

9. Проведений аналіз найпоширеніших носіїв, які використовуються в бібліотеках для передачі інформації, дав змогу розкрити їхні основні переваги над традиційними друкованими джерелами: незначний розмір, вага та площа зберігання, надійність та низька вартість виробництва. Виявлено та класифіковано основні цифрові технології сучасних європейських бібліотек: 1) пристрої для користувачів; 2) пристрої для персоналу.

10. Встановлено вплив сучасних цифрових технологій на архітектурно-просторову організацію бібліотек закордонних ВНЗ, який здійснюється завдяки автоматизації робочих процесів, автоматизації індивідуального місця праці, використанню бездротової мережі комунікації, аудіовізуальних матеріалів та засобів, а також комп'ютерних інтерактивних терміналів з електронним каталогом.

11. У дослідженні розроблено три основні групи архітектурно-типологічних принципів реновації бібліотек вищих навчальних закладів в Україні: організаційно-методичні принципи (принцип комплектування фонду, принцип відповідності потребам користувачів, принцип технологічного забезпечення), функціонально-планувальні принципи (принцип функціональності простору, принцип універсальності простору, принцип диференціації доступності простору), об'ємно-просторові принципи (принцип локалізації бібліотеки, принцип індивідуалізації образу, принцип функціональної домінанти).

12. Сформовано основні об'ємно-просторові та функціонально-планувальні моделі бібліотек вищих навчальних закладів України: модель № 1 – "Бібліотека ВНЗ загальною площею 100–2000 м²"; модель № 2 – "Бібліотека ВНЗ, розміщена в окремій будівлі, яка має історичну та/або архітектурну цінність"; модель № 3 – "Бібліотека ВНЗ, розміщена в окремій будівлі, яка не має історичної та/або архітектурної цінності".

Розроблені архітектурно-типологічні принципи реновації бібліотек ВНЗ України апробовані у авторському пошуковому і прикладному проектуванні. Заходи та засоби архітектурної реновації бібліотечних приміщень, будівель і комплексів ВНЗ України, рекомендовані в роботі, залежать від розмірів об'єкта, його цінності та степені збереженості.

ПЕРЕЛІК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у наукових фахових виданнях України:

1. Проскураков В. І. Навчальне архітектурне проектування бібліотек для вищих навчальних закладів на прикладі діяльності львівської архітектурної школи [Текст] / В. І. Проскураков, **І. С. Черпінська** // Архітектура: вісник

Національного університету "Львівська політехніка" / відп. ред. Б. С. Черкес. – Львів : Вид-во Львівської політехніки. – № 568. – 2006. – С. 231–235.

2. Черпінська І. С. Природне освітлення бібліотечних приміщень і будівель [Текст] / І. С. Черпінська // Архітектура: вісник Національного університету "Львівська політехніка" / відп. ред. Б. С. Черкес. – Львів : Вид-во Львівської політехніки. – № 585. – 2007. – С. 168–173.

3. Проскуряков В. І. Сучасні тенденції формування та розвитку архітектури будівель і споруд, призначених для зберігання, поповнення та передачі інформації [Текст] / В. І. Проскуряков, **І. С. Черпінська** // Региональные проблемы архитектуры и градостроительства: сб. науч. тр. – Одесса : "Астропринт", 2007. – Вып. 9–10: Теория и практика. – С. 139–149.

4. Черпінська І. С. Садово-парковий благоустрій прибібліотечних територій [Текст] / І. С. Черпінська // Збірка наукових праць ВНЗ художньо-будівельного профілю України і Росії "Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті". – Вип. № 1, 2, 3/2008. – Харків. – С. 313–317.

5. Черпінська І. С. Театр на площі св. Юра у Львові [Текст] / І. С. Черпінська, О. Є. Колодій // Архітектура: вісник Національного університету "Львівська політехніка" / відп. ред. Б. С. Черкес. – Львів : Вид-во Львівської політехніки. – № 656. – 2009. – С. 176–180.

6. Воронкова І. С.¹ Використання інформаційно-технічних засобів в організації функціонально-просторового середовища бібліотек [Текст] / І. С. Воронкова // Архітектура: вісник Національного університету "Львівська політехніка" / відп. ред. Б. С. Черкес. – Львів : Вид-во Львівської політехніки. – № 728. – 2012. – С. 96–103.

7. Воронкова І. С. Еволюція просторів бібліотек вищих навчальних закладів України (на прикладі найстаріших університетів) [Текст] / І. С. Воронкова // Архітектура: вісник Національного університету "Львівська політехніка" / відп. ред. Б. С. Черкес. – Львів : Вид-во Львівської політехніки. – № 793. – 2014. – С. 208–217.

Публікації у наукових періодичних виданнях інших держав:

8. Cherpinska I. Synthesis of gardens, parks and libraries spaces as an aspect of the cultural educational activity [Текст] / I. Cherpinska // Przyroda i miasto. Tom VIII / pod red. J. Rylkego. – Warszawa : Wydawnictwo SGGW. – 2006. – S. 101–110;

9. Proskuriakov V. I. Educational-research designing as a method of typology development of library buildings by architectural schools of Lviv and Kielce polytechnics [Текст] / V. I. Proskuriakov, **I. S. Voronkova** // Structure and environment: architecture, civil engineering, environmental engineering and energy. – No. 1/2013, vol. 5. – P. 5–10. – PL ISSN 2081-1500.

10. R. Samotyj. Nowoczesne kształtowanie przestrzeni w bibliotece uniwersyteckiej na przykładzie renowacji wybranych bibliotek [Текст] / Renata Samotyj, **Iwanna Woronkova** // Z problemow bibliotek naukowych Wroclawia "IV Wroclawskie

¹ Зміна прізвища з "Черпінська" на "Воронкова" згідно зі свідоцтвом про шлюб (Серія 1-СГ № 118674 від 07.08.2009)

Spotkania Bibliotekarzy” (red. Danuta Dudziak, Mirosław Ziolk): Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej. – Wrocław, 2014. – S. 383–393.

Тези та матеріали конференцій:

11. Черпінська І. С. Розвиток медіа-просторів у структурі житлового середовища [Текст] / І. С. Черпінська // Перспективні напрямки проектування житлових та громадських будівель: збірник наукових праць (спец. випуск: Комплексний розвиток житлового середовища) / під заг. ред. В. В. Куцевича. – Київ : КиївЗНДІЕП. – 2006. – С. 195–197.

12. Cherpinska I. Synthesis of gardens, parks and libraries spaces as an aspect of the cultural educational activity [Текст] / I. Cherpinska // Preservation and public utilization of parks, gardens, cemeteries and other forms of designed green spaces and their public promotion / pod red. J. Rylkego, A. Róžańskiej, M. Kaczyńskiej. – Warszawa: Wydawnictwo SGGW. – 2006. – S. 70–71;

13. Черпінська І. С. Класифікація існуючих типів бібліотек і сучасні тенденції формування архітектури бібліотечного середовища [Текст] / І. С. Черпінська // Будівництво бібліотек в сучасних умовах: проблеми і перспективи: матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, 25 вересня 2008 р. / редкол.: Г. А. Войцехівська (відп. ред.), Д. О. Мироненко, О. П. Пацеля; ДНАББ ім. В. Г. Заболотного. – К., 2009. – С. 44–48;

14. Воронкова І. С. Дизайн бібліотечного середовища із використанням засобів інформаційно-технічного прогресу [Текст] / І. С. Воронкова // Дизайн архітектурного середовища. Проблеми і перспективи розвитку: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Полтава, 12–13 травня 2011 р.). – Полтава : ПолтНТУ, 2011 р. – С. 57–60.

15. Воронкова І. С. Архітектура сучасної бібліотеки. Досвід проектування в Чеській Республіці [Текст] // Діяльність Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного у 2012 році: інф.-аналіт. огляд / уклад.: Г. А. Войцехівська, О. В. Жидецька; редкол.: Г. А. Войцехівська (відп. ред.), Д. О. Мироненко, О. Б. Рудич. – К.: ДНАББ ім. В. Г. Заболотного, 2013. – 111 с.

Публікації в інших виданнях:

16. Проскураков В. І. Реалії, проблеми, перспективи розвитку архітектури університетських бібліотек в Україні [Текст] / В. І. Проскураков, **І. С. Черпінська** // Новини науки Придніпров'я: науково-практичний журнал / Серія: Архітектура та містобудування / Спецвипуск "Стародубовские чтения – 2006". – Вип. 1. – Дніпропетровськ, 2006. – С. 22–27.

17. Samotyj R. Wpływ technologii informacyjno-komunikacyjnych na organizację przestrzeni architektonicznej biblioteki [Електронний ресурс] / Renata Samotyj, **Ivanna Voronkova** // Kraków: IINiB UJ 2010. ISSN 1896-3846. Seria III: ePublikacje Instytutu IINiB UJ, № 7, red. Maria Kosójowa. ISBN 978-8-3921599-34-6 [dok. elektr.: CD-ROM].

18. Проскураков В. Розвиток типології бібліотечних будівель Львівською архітектурною школою [Текст] / В. Проскураков, **І. Воронкова** // Бібліотечна орбіта Кіровоградщини: зб. ст. вип. 6 / Комунальний заклад "Обласна

універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського"; упоряд.: Козлова В. А. – Кіровоград, 2014. – С. 222–231.

Методичні вказівки:

19. Черпінська І. С. Бібліотека [Текст] // Комплекс завдань та методичні вказівки до курсових проектів з дизайну архітектурного середовища громадських будівель і споруд для студентів Інституту архітектури III-V курсів / укл.: В. І. Проскураков, Б. В. Гой та інші. – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2009. – С. 102–110.

АНОТАЦІЯ

Воронкова І. С. Архітектурно-типологічні принципи реновації бібліотек вищих навчальних закладів України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.02 – архітектура будівель і споруд. Національний університет "Львівська політехніка", 2016.

Дисертацію присвячено розробці архітектурно-типологічних принципів реновації бібліотек вищих навчальних закладів України. У дослідженні систематизовано досвід проектування, будівництва та реновації бібліотек вищих навчальних закладів в Україні та за кордоном у період з кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст., виявлено основні етапи розвитку приміщень і будівель бібліотек вищих навчальних закладів на території України в період із ХVІ ст. і до початку ХХІ ст., визначено характерні архітектурні риси сучасної університетської бібліотеки.

У роботі виявлено основні групи чинників, що істотно впливають на розвиток архітектури бібліотечних приміщень і будівель, встановлено відповідність бібліотек українських вищих навчальних закладів сучасним критеріям проектування та вимогам їхніх працівників і користувачів, визначено основні функціональні елементи в об'ємно-планувальній структурі сучасної бібліотеки.

В дисертації розроблено методичні рекомендації щодо реновації бібліотек вищих навчальних закладів в Україні. Результати праці впроваджені у практичній діяльності, у багатьох ескізних та експериментально-пошукових проектах.

Ключові слова: архітектурно-типологічні принципи, реновація, бібліотеки вищих навчальних закладів, класифікація бібліотек, типологія бібліотечних просторів, функціонально-планувальна організація, об'ємно-просторове рішення.

АННОТАЦІЯ

Воронкова И. С. Архитектурно-типологические принципы реновации библиотек высших учебных заведений Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата архитектуры по специальности 18.00.02 – архитектура зданий и сооружений. Национальный университет "Львовська політехніка", 2016.

Диссертация посвящена разработке архитектурно-типологических принципов реновации библиотек высших учебных заведений Украины. В исследовании

систематизирован опыт проектирования, строительства и реновации библиотек высших учебных заведений в Украине и за рубежом в период с конца XX в. – начала XXI в. Особенностью библиотеки в архитектурном аспекте стала трансформация её пространств в соответствии с социокультурными требованиями и техническим развитием.

Для решения поставленных в работе задач разработано комплексную методику исследования архитектуры библиотек вузов, которая базируется на использовании традиционных общенаучных теоретических и имперических методов и предусматривает их поочерёдное воплощение.

Выявлены основные этапы развития помещений и зданий библиотек высших учебных заведений на территории Украины в период XVI в. – начало XXI в.: I этап 1576–1800 гг. – зарождение библиотек вузов; II этап 1800–1900 гг. – становление библиотек вузов; III этап 1900–1990 гг. – интенсивное строительство библиотек вузов; IV этап 1990–2000 гг. – период стагнации; V этап 2000–2015 гг. – новый вектор развития.

В работе выявлены основные группы факторов, которые осуществляют существенное влияние на развитие архитектуры библиотечных помещений и зданий, установлено соответствие библиотек украинских высших учебных заведений современным критериям проектирования и требованиям их работников и пользователей, определены основные функциональные элементы в объемно-планировочной структуре современной библиотеки.

В диссертации разработаны методические рекомендации по реновации библиотек высших учебных заведений в Украине. Результаты работы внедрены в практической деятельности, во многих эскизных и экспериментально-поисковых проектах.

Ключевые слова: архитектурно-типологические принципы, реновация, библиотеки высших научных заведений, классификация библиотек, типология библиотечных пространств, функционально-планировочная организация, объёмно-пространственное решение.

ABSTRACT

Voronkova I. S. Architectural and typological principles of renovating the higher education establishment libraries of Ukraine. – On the rights of manuscript.

Thesis for the competition of a scientific degree of the Candidate of Architecture in the specialty 18.00.02 – Architecture of buildings and structures. – Lviv Polytechnik National University, 2016.

It is difficult to state that libraries of higher educational establishments are satisfactory. At the beginning of the XXI century Ukrainian libraries are unable to meet the information needs of their users, since they mostly deal with printed matter, which is mostly dated, unappealing and inaccessible for general use. Moreover, technical conditions of the existent library facilities and buildings are dated, wide usage outside the libraries of modern information technologies, namely the Internet, and also computer and photocopier usage, which greatly accelerates the search of the necessary

information, decreases the number of visitors. The research on the conditions of the functional-planning structure of the libraries in higher educational establishments in Ukraine showed that all of them in this or that way need functional reorganizing. Library space in Ukrainian university libraries is still divided into small rooms that provide certain functions, however, foreign architects more often apply methods that allow to combine different functions in the undivided flexible space.

The thesis is devoted to developing the architectural and typological principles of renovating the higher education establishment libraries of Ukraine. The experience of designing, building and renovation the higher school libraries in Ukraine and abroad at the period from the late XX till early XXI centuries has been systematized, the main stages of library buildings as well as premises (XVI - early XXI) have been revealed, the peculiarities of architectural style and volumetric design of the contemporary university libraries have been defined as compared with the public ones.

The work introduces the author's definition of such concept as "renovation" the content of which meets the European building renovation practice and determines the dependence of different renovation techniques and means on the premises intention and their technical condition.

The investigation of the architectural spaces historic stages of Ukrainian higher school libraries as well as the analysis of a library world design made it possible to distinguish the impact of the main factors on the forming the functional and design solutions concerned the library buildings, premises and complexes. According to the results of natural observation and questionnaire survey it has been determined the degree of the Ukrainian higher school libraries relevance to the up-to-date criteria of design, the needs of the staff and users and the major functional elements of a volumetric and design structure of a modern library.

The three basic groups of the renovation architectural and typological principles of Ukrainian higher school libraries, namely: organizational and methodological (the principles of acquisition, satisfaction of consumer's needs, equipment support), functional and planning (the principle of space functionality, space universality, differentiation of space availability), volumetric and space (the principles of library localization, image individualization, functional dominant) have been developed in the work.

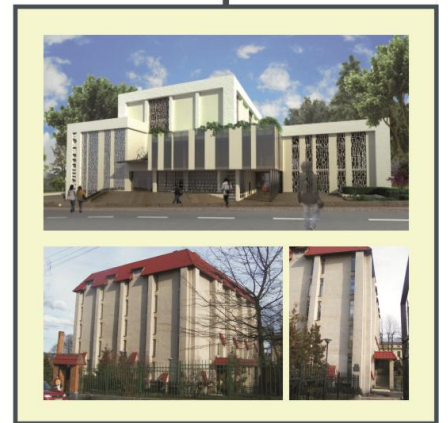
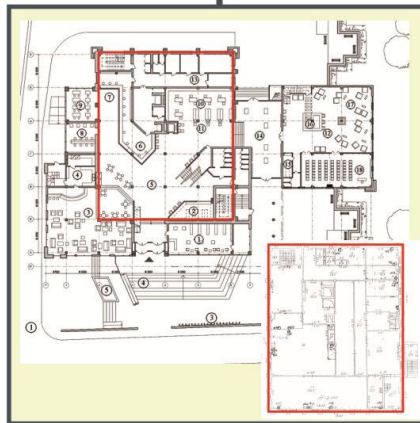
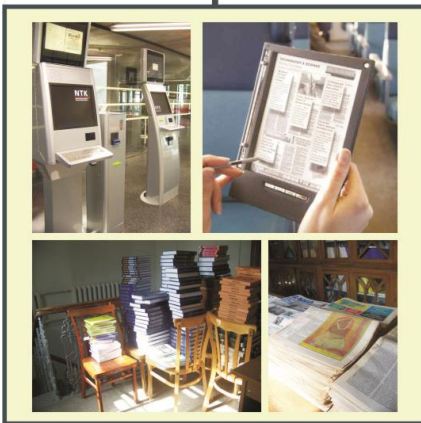
The results of the work have been approved in an author's search and applied design. The measures and means of architectural renovation of Ukrainian higher school library buildings, premises and complexes recommended in the work take into account the size of the object, its value and the degree of preservation. Thus, the renovation methods can be following: without application of the essential changes in volumetric structure of the building, with the application of the vital changes in a volumetric planning structure, with the expansion of the function via building-up a volumetric planning structure of the edifice.

Keywords: architectural and typological principles, renovation, libraries of higher education institutions, libraries classification, typology of library spaces, functional and planning organization, space solutions.

АРХІТЕКТУРА БІБЛІОТЕКИ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ після реновації

Основні принципи реновації бібліотек вищих навчальних закладів в Україні

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ПРИНЦИПИ

Комплектування фонду

Відповідність потребам користувачів

Технологічне забезпечення

ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПЛАНУВАЛЬНІ ПРИНЦИПИ

Функціональність простору

Універсальність простору

Диференціація доступності простору

ОБ'ЄМНО-ПРОСТОРОВІ ПРИНЦИПИ

Локалізація бібліотеки

Індивідуалізація образу

Функціональна домінанта